

Centrul de Istorie a Imaginarului

INSULA
Despre izolare și limite
în spațiul imaginar

Colocviu interdisciplinar
organizat de Centrul de Istorie a Imaginarului
și Colegiul Noua Europă

19-20 martie 1999, sediul NEC

Volum coordonat de
Lucian Boia
Anca Oroveanu
Simona Corlan-Ioan

Colegiul Noua Europă

SERIA DE PUBLICAȚII RELINK

INSULA. Despre izolare și limite în spațiul imaginar
Copyright © 1999 - Centrul de Istorie a Imaginarului și
Colegiul Noua Europă

ISBN 973 – 98624 – 3 – 8

ÎNSPĂRIERE ^aI INSULARITATE

FIGURI ANALOGICE ALE INDIVIDUĂRIEI

VIRGIL CIOMO^a

Dacă ar fi să respectăm întrutotul rigorile recepte ale noii etici academice, atunci, pentru a fi *philosophically correct*, ar trebui să începem cu promisiunea autorului de a nu face din statutul său de "continental majoritar", un prealabil hermeneutic menit să discrimineze cumva pe posibilii săi lectori - "insulari minoritari". O gândire "democrată" - destul de "slabă" (în sensul lui Vattimo) pentru a nu deveni ea însăși "opresoare", precum metafizica -, ar trebui să fie mai degrabă anti-continentală ^oi, dacă ținem să fim ^oi *politically correct*, anti-colonială. ^ai totu^oi, în ciuda noilor uzanțe ale deontologiei academice ^oi fără a abandona cu totul rigorile unei etici colocviale, ne-am putea întreba dacă nu cumva un asemenea război "anti-colonial" ascunde, în fapt, o formă - abia disimulată - de colonialism pe dos, propriu unei părți solilocviale... Căci, există oare, la rigoare, un criteriu calitativ pertinent - fie el simplu topologic - pentru a deosebi în mod corect ^oi invariabil între majoritate ^oi minoritate? Nu este oare minoritatea doar o majoritate mai mică ^oi, invers, majoritatea, o minoritate mai mare? Dintr-un atare punct "slab" de vedere sau, dacă preferați, dintr-un atare punct de vedere "slabă", insulele înseși nu sînt altceva decît niște continente mai mici ^oi, invers, continentele, niște insule mai mari. Concluzie care, la limită, relativizează în mod considerabil, uneori pînă la confuzie, diferența dintre majoritate ^oi minoritate sau, dacă vreți, pe aceea dintre continente ^oi insule. În cele din urmă, gândirea "slabă" se vede ^ote a fi una suficient de... "tare" (^oi, deci, de "continentală") pentru a nu fi

doar "slabă" (și, ca atare, "insulară"). După cum, la rîndul ei, postmodernitatea (insulară) nu este decît efectul multiplicării unei tectonici specifice modernității ("continentale") - care începe, între altele, cu separația puterilor în stat -, iar postmodernității înșii (proletari "insulari"), efectul multiplicării unei arhitectonici specifice intelectualului modern (mic burghez "continental") - care sfîrșește, între altele, cu separația valorilor în cultură.

Dacă majoritatea are o alură mai degrabă "continentală", de ce n-ar avea și insularitatea una? Căci, în limitele determinate ale unei insule, vom putea întotdeauna defini o altă majoritate decît cea continentală. Totul depinde de cine anume decide asupra "oportunității" coincidenței dintre o "insularitate" - fie ea aleatoriu aleasă - și "majoritatea" care îi este proprie. O "majoritate" care, într-o conjunctură favorabilă, ar putea-o bascula, în mod subit, într-o zonă de interes... "continental". Din păcate însă, problemele sînt (de regulă) în altă parte, fie aceasta din urmă "continentală" sau "insulară". Într-adevăr, a dispărut oare colonialismul "insular" odată cu retragerea "continentalilor"? Lungile războaie postcoloniale și, prin urmare, "inter-insulare" - mai ales cele inter-africane (care, între altele, au condus la un Imperiu Central African!), veritabile replici peste timp ale belicoaselor mișcări browniene (europene) de tip medieval - demonstrează, din nefericire, tocmai contrariul. Violența "continentală" a majoritarilor asupra minoritarilor "insulari" are drept replică violența "insulară" a minoritarilor asupra majoritarilor "continentali", rătăciți pe insulă. Sîrbii sînt violenți în Yugoslavia, albanezii, în Kosovo. Morala pare atît de simplă încît frizează aproape cinismul: nici o minoritate nu este destul de mică, și deci de insulară, pentru a fi la adăpostul unei posibile opresiuni... continentale. Sau, parafrazînd: fiecare insulișă - oricît de minusculă ar fi - își găsește în cele din urmă "insula" ei. Fiindcă, nu-i așa, "elanul" utopic al ostroavelor are mereu o anvergură... continentală.

În consecință, este, credem, evident că nu atît insularitatea "în sine" este aceea care ne fascinează cu adevărat - de vreme ce aparența

ei relativă se vede^ote a fi una mai mult sau mai puțin "terestră" - cît, dimpotrivă, tocmai ceea ce ne desparte, practic, de ea, configurînd-o. Conturul insulei este, în mod simultan, și acela al mării fiindcă orice figură se constituie ca un fel de inter-față între ceea ce este interior și ceea ce este exterior. Evocarea insulei coincide astfel cu invocarea "mării" care se cascadează, asemeni abisului, pînă la ea. Ceea ce înseamnă că orice insularitate bine conturată - ca suprafața terestră - există în îmbrățișarea cu totul nedeterminată a unui abis marin. Sau, într-o formulare filosofică (de inspirație platoniciană), în jurul oricărei existențe (consistente) se cascadează un abis (inconsistent) de non-existență. (Poate că grecii au ajuns la problema Ființei acategoriale - situată cumva "dincolo" de orice ființare determinată - tocmai pentru că ei au asumat acest abis nedeterminat al mării. Ceea ce, într-un alt fel, s-a întîmplat și în cazul experimentării abisale - adică, din nou, marine - a Lumii Noi și, ca atare, a modernității.) Stranietatea ținuturilor insulare trans-pare abia prin și mai ales în (inter)-mediul nu mai puțin îndepărtatelor ape litorale. Pînă într-atît încît misterul apelor înseși, dimpreună cu cortegiul lor fantastic de uragane și monștrii, de moarte și deznădejde, suferă un transfer, convertindu-se în chiar misterul insulelor pe care le scaldă. Dar dacă, în cazul continentului terestru, "insularitatea" este conținută în modul unei aparent ferme identități tautologice - frontierele terestre sînt, la rîndul lor, terestre -, în acela al continentului acvatic, propriu unei insularități autentice, conținătorul disipează sau, mai bine zis, diluează orice aparentă fermitate. Prin contrast, continentul acvatic reprezintă tocmai alteritatea conținutului său terestru (insular), el este un neant, un vid terestru adică, pe care corăbiile - insule de pămînt călătoare - încearcă să-l transgreseze. E un alt fel de a spune că insula nu se opune continentului terestru ci celui acvatic, că identitatea ei se definește tocmai prin diferență, una de ordinul calității (de astă dată!).

Alteritatea acvatică a frontierei insulare pune însă în evidență tocmai stranietatea utopică a limitei. Peratologia marginală a insulei coincide, paradoxal, cu însăși centralitatea liminară a mării. Fiindcă

marea este chiar limita dintre pmnturi, o limit continental devenită (abia astfel)... aparentă. (Frontiera continental nu are nici o dimensiune.) Mai mult chiar, prin dilatarea limitei ca frontieră marină, neantul nsui devine, la rndu-i, aparent. Din invizibil cum era (n cazul atopic sau, totuna, utopic al frontierei terestre), neantul apare astfel vizibil, ca adnc nesfirit de ape. n fond, orice insularitate elementară - fie ea terestră - nu face dect s tematizeze o frontieră situat cumva "dincolo" de elemente, în ciuda faptului că ea nsi poate lua aparena analogică a unuia dintre ele (apa, bunăoară). Prin urmare i din nou, fascinaia insulei nu este legată att de elementul terestru - fie el insular i, ca atare, exotic - ci, dimpotrivă, de un neant - acela lacustru -, nu mai puin sau, mai bine zis, cu adevărat "exotic". Misterul prin care frontiera dintre pmnturi devine aparentă ca mare - o mare perpetuu medi-terană - rezidă, deci, în aceea că abisul de ape oferă un "trup" anume - unul, ce-i drept, unduios i neltor - frontierei terestre, cea care, fără dimensiune fiind, ar rmne, altfel, cu totul ocultată. Marea este analogonul privilegiat al neantului inter-mediatar, un neant aparent care desparte sau, dacă vrei, unete pmnturile, un chip fără de chip - precum trebuie să fie acela al frontierei -, un adnc ce înghite, asemeni chitului, orice fiinare determinat.

Ar trebui ca, pentru noi, cei teretri (mult prea teretri, poate), chitul să fie ne-locul generic al celui care locuiete frontiera sau, totuna, neantul. A fi înghit de chit revine la a fi înghit de frontieră. (Frontiera nu are o extensiune, dar are totui o profunzime.) De aceea, pentru că marea are trans-parena chipului fără de chip, ea poate să "atragă" pe Cel cu adevărat fără chip. Apa devine, astfel, un suport i, în consecin, un analogon elementar al Duhului. n clipa în care Duhul Hristosului trece frontiera neantului - inaugurnd astfel Patele -, iar trupul său insular este înghit pentru trei zile de chitul morii începe, ca din senin, s plouă din abunden. Puin înainte, însetat fiind, Iisus ceruse să bea... n preajma lui, asistau deja la acest Pate - adică la trecere - o altfel de mamă i un altfel de fiu, necai în

lacrimi. A^oa cum moartea des-figurează chipul insular al Hristosului (care trece), tot a^oa ^oi lacrimile ^oterg trăsăturile insulare ale celor ce-l pe-trec. Dar ^oi invers, abia Duhul poate "atrage" pământul din adâncurile infernale ale apelor primordiale, resurecție a primei insularități într-adevăr cosmice ^oi, în acest fel, prototip al tuturor individualităților viitoare. Ridicarea la supra-față coincide, nu doar etimologic, cu o veritabilă *epi-phaneia*. Prin urmare, faptul că orice individualitate diferențiată este învăluită de un Duh abisal poate fi ilustrat ^oi prin aceea că individualitatea "terestră" este mereu înconjurată de o matrice acvatică ne-diferențiată sau, pentru a analogă, de propriul ei lichid "amniotic".

Arta navigației autentice pe această Medi-terană *sui generis* nu are drept scop simpla traversare "pe deasupra" - "terestră", în fond - a apei - ^oi ca atare a frontierei -, spre un tărîm la fel de ferm, în aparența lui, ca acela inițial. Ca ^oi în cazul exodului lui Iona în adâncurile chitului (abis liminar al vieții, unul care frizează moartea în chiar calitatea ei de frontieră) sau ca în acela al exodului lui Moise în adâncurile mării (condiție *sine qua non* a dobîndirii tărîmului promis), o asemenea artă presupune asumarea - prin ^oi mai ales în chiar adîncul mării - a propriei noastre aneantizări ^oi, implicit, a abisului frontierei fără de chip, condiție, la rîndu-i, nu mai puțin necesară a găsirii "celuilalt" tărîm. Abia într-un asemenea moment insula s-ar elibera definitiv de aparența ei "continentală". Asumarea liberă a frontierei acvatice ar putea produce nu numai o mutație semio-logică ci ^oi una fizio-logică. Pentru că "a călca" ferm pe puntea terestră a corabiei devine, în mod subit, "a călca" ferm pe... ape. Sau, cum i s-a întîmplat lui Ilie, "a arunca" peste ape mantaua - analogon al frontierei propriului trup - coincide cu "a arunca" - în Duh - o punte peste acela^oi abis al apelor. Fiindcă numai Duhul - Cel fără de chip - plutește cu adevărat peste neantul apelor. De aceea, atunci cînd Ilie î^oi aruncă din nou mantaua - ^oi, ca atare, puntea-frontieră - asupra lui Elizeu, el face ca Duhul însuși să coboare asupra-i. Insularitatea se transformă la limită în arhipelag, iar marea,

la rîndul ei, într-un analogon al Duhului comuniunii. Avem de-a face aici cu o cauzalitate analogică, una cu totul aparte. Frontiera transcendentă este întotdeauna atrasă și, în consecință, invocată, de și prin frontiera imanentă. Dar, încă o dată, pentru a putea fi analogă, trebuie ca, înainte de toate, să asumăm cu sinceritate "statutul" impropriu, fără de chip - atipic și atopic - al celui care locuiește frontiera.

Revelația acvatică și, mai ales, abisală a originii frontierei insulare răstoarnă cu totul sensul inițial al itinerariului hermeneutic. Într-adevăr, contrar presupuzițiilor inițiale, călătoria noastră nu mai pintește neapărat apropierea unei insule exotice, pre-existente și, deci, deja aparente în largul orizontului marin. și, în genere, ea nici nu mai are un sens orizontal. Pentru că, înainte chiar de a o putea aborda printr-o mișcare orizontală, insula a și parcurs una verticală - din adîncurile apelor la suprafața lor -, mișcare ce coincide, practic, cu propria sa "naștere". Aparența presupune apariția, iar insularitatea, insularizarea. În acest fel, individualizarea orizontală a insulei - simbol dintotdeauna al unicității - se vedește a fi doar un efect al individualității sale verticale. Ambiția de a reveni, dinspre Răsărit, în același loc de unde ai plecat, inițial, spre... Apus, lasă loc smereniei de a asuma un Apus al profunzimilor, pentru a bascula apoi într-un Răsărit al înălțimilor. Abia în acest fel, Apusul, adică *occidens* va redobîndi semnificația sa veritabilă (inițială), aceea de "ucidere a Zeului". Ceea ce, din punct de vedere topologic, revine la o "crucificare" a insulei, la o deconstrucție a caracterului ei "pur" terestru. În acest caz însă și la rîndul lui, Răsăritul nu mai poate fi un orizont anume. El devine Zenitul însuși. Exotismul extensiunilor face loc aceluia al intensiunilor. Va trebui, de aici încolo, să căutăm (ceea ce vrea să mai spună aici: să ne inițiem într-) un alt fel de exotism decît acela (strict) al Răsăritului geografic, el însuși occidentalizat între timp. Pentru că și în cele din urmă, cu adevărat exotică este doar Originea, adică Răsăritul invizibil al oricărei insularități vizibile. În fapt, insula are un loc pentru că, în prealabil, ceva - și anume, o naștere - a avut deja... loc. Înainte chiar

de "a avea" un spațiu, insula este, mai întâi, în-spațiată. Pentru că, la rîndul său ȳi indiferent de dimensiunile sale "orizontale", spațiuul însuȳi este, în prealabil, în-spațiat.

În acest nou context tematic, insula nu mai relevă de un pămînt al originii ci de originea unui pămînt. Sau, cum s-a mai spus, sensul călătoriei către insulă nu mai are aparența unei simple miȳcări orizontale, tautologice în fond - de la ceva existent, la ceva de asemenea existent - pentru că orice miȳcare ce "are un loc" este efectul unei actualizări ce "are loc". Adevărata călătorie are, dimpotrivă, esența unei miȳcări verticale, heterologice: de la ceva non-existent - posibilul - la ceva existent - actualul. Ceea ce revine tocmai la o actualizare a Originii. Va trebui, aȳadar, să deosebim între acel *trans* din *trans*-portul "orizantal" ȳi, respectiv, acel *port* din *trans*-*portul* "vertical". Fiindcă orice miȳcare este, în cele din urmă, o trecere de la potență la act ȳi, ca atare, o actualizare, o dez-văluire a invizibilului ca vizibil. Cinetica are ca efect... estetica. Încă o dată, abia miȳcarea face ca ceva anume să apară manifest, ca *phainomenon*. Esteticul nu privește "ceva" frumos deja existent, ci tocmai nașterea ȳi, deci, adevărarea, dezvăluirea existentului ca fiind frumuseșea însăȳi. ȳi dacă, la rîndul ei, frumuseșea va să mîntuiască lumea nu este pentru că lumea ar fi cumva deja "frumoasă" - muzeu încremenit al relicvelor insulare - ci pentru că lumea insulară relevă de frumuseșea *Originii* sale. Frumosul coincide cu manifestul, iar *trans*-portul nu are altă funcțiune decît aceea de a face vizibil - prin dis-locare: *trans* - un *port*, ȳi anume, în dublul său sens de punct *terminus* al călătoriei noastre, dar ȳi de epifanie, adică de vestmînt al acesteia sau, încă, de manta *sui generis*. Portul pe care îl îmbrăcăm - fie el chiar trupul nostru - ca, de altfel, ȳi acela în care ancorăm depinde, paradoxal, de ceea ce facem. De aici mai urmează că esența noastră substanțială depinde de aparența miȳcărilor noastre trupești. Estetica depinde de... cetică. Apele în care ne scăldăm determină individualitatea noastră insulară.

A determina, a^oadar, insula revine la a delimita frontiera ei liminară, iar, prin analogie, a o locui în mod autentic revine la a-și a^oeza temelia pe nimicul frontierei. Corabia devine, în acest fel, simbolul itinerant al locuințelor lacustre, un cort - invocat deja de tradiție - sus-ținut, paradoxal, tocmai de... adâncul apelor. Insularii autentici n-au, evident, nimic de-a face cu muncile câmpului. Păranul este, dimpotrivă și etimologic vorbind, un continental și, în consecință, un sedentar prin excelență. Insulari sînt, mai degrabă, corăbierii, negustorii ori vameși - eroi predestinați frontierei (și Pa^otelui ei), adică elementului lichid sau, parafrazînd în contextul deja ales, lichidităților - fie acestea din urmă pecuniare -, într-un cuvînt, neantului fără de calități. Lichiditățile sînt, în fond, expresia aparentă a ceea ce, deși prezentat oarecum "în sine", este lipsit de orice aparență determinată. Banul - a cărui străveche tehnologie debutează, să nu uităm, cu topirea aparenței "insulare" a metalelor - este un fel de marfă lichidă, frontalieră a tuturor mărfurilor insulare. Tocmai de aceea, el nu mai poate fi o marfă oarecare și cu atît mai puțin una "insulară". În mod paradoxal, tăria monedei este cu atît mai mare cu cît ea curge mai repede. Călătoria pe marea cea nesfîrșită este menită, în fond, să ne învețe cîte ceva despre limitele insesizabile ale uscatului. Să determinăm, a^oadar, în final, cum anume poate fi "locuită" limita pe pămînt. Sau, altfel spus, cum se profilează reflexele mării și, în mod implicit, ale insulei pe continent. Există, oare, o liminaritate... terestră? Vom relua aici cîteva considerații, dezvoltate pe larg în altă parte, referitoare la un analogon al insularității continentale cu deosebire privilegiat de filosofii utopiei - începînd, oarecum inevitabil, cu Platon -, considerații dedicate, cum se poate ghici, cetății ideale.

Ilustru descendent al unei stirpe cu o autentică vocație insulară - să nu uităm că, pentru sedentarii egipteni, grecii au fost dintotdeauna un "popor al mării" -, Platon a încercat să realizeze ambițiosul său proiect de utopie politică - deloc întîmplător - în Sicilia, adică pe o insulă (una, ce-i drept, mai mare). Nici nu se putea altfel dacă ne

gîndim cã Grecia continentalã, ale cãrei frontiere nu puteau avea, prin forþa împrejurãrilor, aparenþa descurajantã a abisului, era mereu expusã unor expediþii interesate mai degrabã de cele "terestre". Cetatea lui Platon trebuia, deci, ocrotitã de Poseidon, misteriosul zeu al inter-medarului lacustru °i, prin urmare, al oricãrei odisei. Ea era un pãmînt ideal, prezervat de ape, adicã de contrariul sãu. Gîndul - atît de revoluþionar pentru acea vreme - al unei analogii între dificila problemã a inter-medarului - menit sã facã legãtura dintre Ideile transcendente °i lucrurile imanente (obsesie perpetuã, fatalã aproape, pentru platonismului clasic) - °i, respectiv, aceea a receptacolului - destinat, la rîndu-i, sã cuprindã, în abisala lui îmbrãþi°are, lumea întregã - avea sã fie formulatã destul de tîrziu, mai precis, în *Timeu*. Straniul concept ce polarizeazã °i, în acela°i timp, structureazã demersul acestui singular dialog platonician este *khora*, ultimul receptacol al lumii °i, în consecinþã, frontiera ei invizibilã, un conþinãtor situat cumva la limita dintre sensibil °i inteligibil - dacã nu cumva chiar "dincolo" de ea - °i, de aceea, limitã ea însã°i. Destinatã iniþial, a°a cum aminteam, sã soluþioneze aporiile noii cosmogonii, alta decît cea receptã, *khora* se vãde°te a fi, în cele din urmã, matricea nãscãtoare a lumii. Dar orice matrice - precum pîntecele femeii, de pildã - nu face decît sã învãluie insularitatea individualitãþii cu vãlul protector al apelor originare. De aceea, ruperea apelor coincide, din nou, cu venirea Duhului în lume. °i pentru cã - în ciuda insularitãþii sale - lumea este, practic, nedeterminatã - datoritã infinitãþii posibilitãþilor sale de determinare -, *khora* nu este atît maica lucrurilor cît doica lor, adicã o mamã într-un fel... "in-finitã", una care î°i asumã maternitatea abisalã - cea presupusã de caracterul nediscreþionar al destinaþiei lichidului lacteu - °i, implicit, o filiaþie nu mai puþin abisalã, situatã dincolo de orice "insularitate" determinatã.

Or, dacã ar fi sã facem o aplicaþie în cazul cetãþii ideale, *khora* este tocmai frontiera, °anþul de apãrare uneori, umplut adesea °i deloc

întâmplător cu apă. Cei care sînt puși să răspundă de ei, în consecință, să locuiască pe frontieră - pe abisul acvatic al nimicului, de pildă - sînt paznicii. Este un alt fel de a spune că oamenii locului - adică ai insulei care este cetatea - sînt apărători de oamenii ne-locului - ai frontierei de ape, bunăoară -, pentru că frontiera nu este un *topos* ci doar limita acestuia. Iar, la limită, limita însăși nu are nici o dimensiune. Paradoxal, paznicii apără tocmai nimicul, de unde mai urmează că, în genere, doar nimicul ne poate cu adevărat proteja. De aceea, pentru că nu fac în nici un fel parte din insula-cetate ei, mai ales, pentru că se îndeletnicesc cu nimicul (care este frontiera), paznicii nu pot avea parte de ceva sau, dacă vreți, ei au parte de... nimic. Departe de a fi, însă, singurii privilegiați ai abisului liminar, cei care păzesc cetatea-insulă de pericolul din afară își au pandantul în... filosofi - cei care o păzesc de pericolul din lăuntru. Dar dacă, în cazul dintii, neantul frontierei era abia vizibil (prin insignifianta lui dimensiune, fie ea acvatică), în cel de-al doilea - acela al *topos*-ului propriu ei, ca atare, abisal al filosofului - el se dilată, luînd aparența ei chiar dimensiunile agorei. Iată, așadar, cum anume insula poate interioriza - nu doar ca simplu reflex - marea cea mare, iată cum abisul nediferențiat al apelor, lasă loc de manifestare oricăror diferențe "insulare". Ca ei în cazul mării, nimeni nu locuiește, într-adevăr, în agora. Dar fără agora - adică fără acest loc eliberat - nici un locuitor nu-și mai găsește locul. Insula topică face (ne-)loc unei insule atopice. E ei motivul pentru care ne-locul abisal al agorei - marcat adesea prin fîntîni, vizibil acum pentru mulțime sau, totuna, pentru marea de oameni - este singurul *topos* în care provocarea chitului - inedită matrice a consumării disputelor din *polis* - este asumată, în sfîrșit, ca libertate. O nouă formă de călătorie devine, de aici înainte, posibilă - navigația în apele interioare. Natura originară a insulei - analogon al originii însăși - se confundă astfel cu aceea a *arhi*-pelagului. Fără această mare medi-terană, nici un marinar nu s-ar mai aventura în larg. Însușirea insulei coincide, în cele din urmă, cu asumarea propriei sale mări, interioare.

Acest lucru este, însă, valabil și pentru insularii înșiși, cetățeni liberi ai agorei. Căci dacă marea este interiorizată de insulă prin agora, ea este interiorizată și de trup, prin inimă, o agora cu totul specială, născută dintr-un alt fel de abis - acela al mării interioare a sîngelui. În această perspectivă analogică, spațiul nostru privat se vede a fi, la rîndu-i, reflexul interior al aceluiași unic și nediferențiat abis primordial de ape. Inima devine astfel organul mării noastre interioare, organ al abisului, vidat de orice interioritate proprie, organică. Fiindcă - în calitatea ei generică de pompă - inima funcționează tocmai datorită vidului, adică datorită neantului. Ea este, pentru a spune astfel, organul... frontierei. Iar, dacă marea interioară a trupului își regăsește centralitatea liminară în agora inimii sale, atunci urmează că nici un spațiu public n-ar fi cu puțință fără co-existența unui spațiu privat, nu mai puțin liminar. Pentru că, într-adevăr și invers, agora noastră publică - cea ades stropită cu sînge - este doar reflexul exterior al unei agore private. Nu există, cu alte cuvinte, un for public autentic fără unul privat, la fel de autentic. Și nu există nici o societate civilă fără personalități accentuate. Tocmai de aceea, caracterul public al lucrărilor nu se confundă cu acela "lucrativ" al publicității. Are nevoie de prea plinul unei exhibiții publice doar acela care este lipsit de prea golul inhibiției private. Adevărata "publicitate", dacă - în genere - termenul mai poate fi aici folosit, se naște abia în urma unei prealabile vidări interioare. În fapt, acela își merită locul în *agora* care și-a găsit deja locul în inima sa. Fiindcă, înainte chiar de a învăța să locuim în cetate, trebuie să ne deprindem a locui în noi înșine.

Résumé

L'essor philosophique de la phénoménologie a déterminé un changement de perspective dans l'approche théorique du problème de l'espace. Il coïncide avec l'abandon de la vision cartésienne et

puis kantienne d'une extension infinie, en produisant une vraie mutation dans la topologie moderne, dont le principal point de repère fût depuis toujours un espace "défini" comme ...présence infinie. La thématique de l'espace cederá ainsi la place au nouveau thème de l'espacement, de même que la temporalisation remplace le temps. L'accent des recherches dans ce domaine va quitter, pratiquement, l'obsession de l'actualité du topos, en se fixant, cette fois, sur ses possibilités. Or, ce changement de paradigme - annoncé paradoxalement par le même Descartes - va articuler l'actualisation de l'espace avec son incarnation, en assurant aussi le "passage" de la cinétique à l'esthétique. De ce point de vue "cardinal" qui entend spéculer le sens ambigue - cinethique et esthetique à la fois du trans-port - l'insularité ne concerne pas seulement l'institution et pourtant, l'origine de l'espace, mais aussi - simultanément et particulièrement - sa figuration.